

**A 2024-es év Kosáry Domokos-díjasa:
Dr. Mader Béla nyugalmazott könyvtári főigazgató,
címzetes egyetemi tanár**

A Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár (KDKL) kezdeményezésére a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) jogelőd intézményének Szenátusa Kosáry Domokos-díjat alapított az egyetemi könyvtár egykori tudományos szervező könyvtárigazgatójának tiszteletére. Tette ezt azzal az elhatározással, hogy a tudós születésének 100. évfordulója alkalmából alapított díjjal őrizze és bemutassa a könyvtár névadójának emberi nagyságát és tartását, azt a szellemi méltósággal és cselekvő erővel létrehozott időtálló értéket, amit Kosáry Domokos a gödöllői egyetemen, annak könyvtárában és egész élete során alkotott.

2013-óta minden évben a díj a könyvtári, levéltári munka szervezésében elért kimagasló eredmény, a könyvtár érdekében, a könyvtárügyért kifejtett támogatás, illetve az egyetemtörténeti, agrártörténeti kutatásokban végzett magas szintű tevékenység elismeréseként, a történettudomány területén végzett elkötelezett, kimagasló történészi munka megbecsüléseként adományozható egyetemi és azon kívüli személyiségeknek.

2024-ben a Kosáry Kuratórium javaslatára az Egyetem Szenátusa Kosáry Domokos-díjat adományozott dr. Mader Béla, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtárának nyugalmazott főigazgatója, címzetes egyetemi tanár, a hazai könyvtárügy elkötelezett szaktekintélye és példaképként tisztelt alakja részére az általa vezetett egyetemi könyvtár korszerű intézménnyé való fejlesztésében és működtetésében elért maradandó eredményei, valamint az egész magyar könyvtárügyért, kiemelten a felsőoktatási könyvtárakért végzett kimagasló munkássága és kivételes emberi értékei elismeréseként.

Az idei díj 2024. június 25-én került átadásra a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Szenátusának tanévzáró ünnepi ülésén a Gödöllői Királyi Kastély Lovardájában.

Dr. Mader Béla átveszi a díjat Gyuricza Csaba rektortól és Koósné Török Erzsébet kuratóriumi elnöktől
Fotók: Snoj Péter, MATE

Dr. Mader Béla gondolatai a díj átvétele alkalmából

Amikor értesültem arról, hogy idén nekem ítelték a Kosáry Domokos-díjat, az első gondolatom az volt, hogy ugyan mivel érdemeltem én ezt ki, s megérdemlem-e egyáltalán. Azzal nyugtattam magamat, hogy hiszen a Széchenyi-díjasnak sem kell feltétlenül összemérhetőnek lennie Széchenyivel, a Kossuth-díjasnak Kossuthtal. Magamról pedig biztos tudom, hogy nem vagyok összemérhető Kosáryval.

Azt hiszem, sokan értenek velem egyet abban, hogy életünk folyamán viszonylag kevés olyan embert ismerünk (akár csak egyedül munkássága, élete révén is), akit feltétlenül tisztelünk és elismerünk. Én magam sajnos személyesen sohasem találkoztam Kosáry Domokossal, de könyvtárosi és oktató munkám során viszont számtalanszor a munkáival. Bennem az igazi tudós és igaz ember példaképeként él máig, számomra ő egy ilyen egyéniség. Annak ellenére, hogy tevékenységünket és elért eredményeinket még nagyon távolról sem merném összemérni (ez egyszerűen lehetetlen), némi hasonlóságot mégis érzek vele. Mint a háború utáni magyar történelem alakulása következtében (a kacifántos fogalmazással az általam nagyon elcsépeletnek tűnő kommunisztázást kikerülendő) osztályidegennek és a népi demokrácia ellenségének nevezett család sarja, magam is elég sokszor megtapasztaltam azt, amit ő példamutatóan elviselt. Hogy a hasonlatot bártalanul folytassam, végül is Kosáry Domokos a Magyar Tudományos Akadémia nemzetközileg is híres elnöke lett, én pedig a rendszerváltásnak köszönhetően egy igencsak elismert egyetemi könyvtár főigazgatója. S itt meg is állok a méltatlan összehasonlítási kísérletekkel. Helyette inkább azt hangsúlyozom, hogy nagy megtiszteltetésnek érzem, hogy a díj kitüntetője lettem, csatlakozhatom a kitüntetésben előttem részesülők méltán díszes grémiumához.

Évekkel ezelőtti címem előtt már jó ideje a nyugalmazott jelző áll, de sokszor gondolkodom vissza arra a szerencsémre, hogy a nagy változások időszakában munkálkodhattam. Az egész világot érintette és máig befolyásolja, a könyvtárakat pedig különösképpen egy hatalmas paradigmaváltozás. Paradigma, vagyis korszellemváltás, az eddig társadalmilag elfogadott értékeknek, gondolkodásnak, módszereknek a változása. A könyvtárakat (s rajtuk kívül is egyre

inkább mindenkit) az az átalakulás érinti legjobban, hogy miközben bármely tartalom eddig több ezer éven át valamely fizikai hordozón jelent meg, ahhoz kötődött, most attól elváltan is létezik. Könnyebben, gyorsabban, elképesztő méretekben pillanatok alatt elérhető, értelmezhető, használható. Hogy egyszerűsítsek: számítógép, digitalizálás, adatbázisok. A kezdetekbe csöppentem bele. Könyvtáros társaimmal együtt talán az az érdemünk, hogy felismertük a változás követésének szükségességét, új és modern értékkel gazdagítva egy ősi intézményt, a könyvtárat. Ezért talán köszönet sem jár, de mégis nagyon örülök, hogy e díjjal nagy elismerést kaptam, és magától értetődőnek veszem, hogy ebben kollégáimmal osztozom.

Általában nehéz feladat, ha azt kell felsorolnunk, hogy szerintünk mivel járulhattunk hozzá a leginkább hivatásunk, szakmánk művelésének előre viteléhez. Ha visszagondolok könyvtári pályafutásomra, az elért eredmények közül néhányat talán fontosnak ítélek. Az egyik az EISZ országos szolgáltatásának beindításában és működtetésében való részvétel. Hiszen minden magas szintű oktatás és kutatás kiindulópontja a világ szakirodalmában való tájékozódás lehetősége, és e szolgáltatással ez vált elérhetővé a hazai felsőoktatási intézmények számára. A másik, amire büszkén gondolok, hogy sikerült a legnagyobb egyetemi és tudományos könyvtárakat egységbe szervezni azért, hogy sikeresen pályázzunk az országos közös katalógizálás megvalósítására. Hála Istennek, ez is a mai napig működik. A harmadik főleg Szegedet és Egyetemét érinti, de országos jelentőségű is: Borvendég Béla Kossuth-díjas építész közreműködésével sikerült elkészítenem egy közel 100 oldalas tervpályázati kiírást az új, 21. századi szegedi egyetemi könyvtár megépítésére. A Könyvtár fel is épült, mind a mai napig szolgálja az Egyetemet.

Már csak a köszönet maradt hátra. Ez elsőként a díj névadójának szól, Kosáry Domokosnak a magyar tudománynak, a magyar embereknek elismerést, megbecsülést hozó munkásságáért. Másodszor annak az egyetemnek és könyvtárának, amelyek a tevékenységükkel és annak színvonalával méltó emléket állítanak a nagy tudósnak és nagy embernek. Végül pedig a tisztelt kuratóriumnak és egyetemi szenátusnak, amely a díjra érdemesnek talált.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Dr. Mader Béla elmondja köszönő gondolatait
Fotó: Snoj Péter, MATE

Dr. Mader Béla bemutatása, szakmai életútja a díjra történő ajánlás¹ alapján „a nagy tudású vérbeli könyvtáros...” – mondta róla Csákány Béla²

Dr. Mader Béla 1941-ben született Szegeden. Középiskolai tanulmányait a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban végezte, ahol kitűnő eredménnyel tette le érettségi vizsgáit. Egyetemi tanulmányait könyvtár–magyar szakon az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) folytatta 1964 és 1970 között. 1978-ban ugyanitt szerezte meg doktori címét, majd 1998-ban a PhD fokozatot is. Szegeden 1962-től kezdett dolgozni, előbb könyvtárosként 1970-ig, majd 1974-ig tájékoztató csoportvezetőként, 1974 és 1978 között osztályvezetőként, 1978-tól 1990-ig pedig igazgatóhelyettesként. Ezt követően 1990-től 1995-ig igazgatóként, 1995-től 2013-ig, nyugdíjba vonulásáig főigazgatóként vezette a szegedi Egyetemi Könyvtárat (előbb József Attila Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár, majd Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár, végül Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár).

Dr. Mader Béla nevéhez elválaszthatatlanul kapcsolódik az önálló szegedi Egyetemi Könyvtár minden igényt kielégítő terveinek kidolgozása és a projekt megvalósításának szervezése, ezzel együtt pedig a hetvennél több kari, intézeti és tanszéki könyvtár egyetlen gyűjteménybe történő integrálása, valamint az egységes feldolgozási és szolgáltatási környezet kialakítása. Az intézmény 2004-es átadásával, a modern kihívásoknak megfelelő könyvtárárpülettel és konferencia-központtal nemcsak a több évtizede vágyott új könyvtárárpület jött létre, hanem az egyetem egyik legfontosabb tanulmányi és közösségi központja is. A szegedi könyvtár mind a hagyományos könyvtári szolgáltatások, mind az elektronikus tartalom- és információ-szolgáltatások tekintetében az ország egyik legjelentősebb könyvtárává lépett elő, egyben Közép-Európa legnagyobb egyetemi könyvtára. Hozzá kell tenni, hogy ez a folyamat nem volt előzmények nélküli, hisz az Egyetemi Könyvtár az 1970-es évektől a gépi feldolgozás, az 1990-es évek eleje óta a könyvtári automatizálás hazai élenjárója, ami nem valósulhatott volna meg, ha Mader Béla a könyvtárak jövőjét nem a gépesítésben, a hálózatos tudásmegosztásban és kutatástámogatásban látja.

Könyvtárosi és vezetői feladatai mellett Mader Béla aktívan részt vett a könyvtáros generációk képzésében is, amit a Szegedi Tudományegyetem 2008-ban címzetes egyetemi tanári cím adományozásával ismert el. Kutatási területe igen szerteágazó: könyvtár- és irodalomtörténet, magyar sajtótörténet, könyvtári tájékoztató munka, könyvtárszervezés és -menedzsment, könyvtári struktúrák, könyvtári informatika, könyvtárárpítés. Egyetemi oktatóként a felvilágosodás és a magyar reformkor irodalmáról, a könyvtártörténet, a sajtótörténet és a könyvtári menedzsment tárgyköreiből tartott kurzusokat. Magyar és angol nyelvű művei, illetve publikációs jegyzéke (könyvek, könyvrészletek, tanulmányok, cikkek, konferencia előadások, recenziók stb.) a SZTE honlapon olvashatók.

Az egyetemi feladatok mellett Mader Béla számos országos könyvtártudományi és felsőoktatási szervezetben, intézményben és projektben töltött be jelentős, kezdeményező szerepet. A Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA) Egyesület elnöke (1997–1998); a Misztótfalusi Kis Miklós Kuratórium elnöke (1997-től); a Magyar Elektronikus Könyvtár (MKE) Egyesület elnöke (1999–2009); a Bursa Hungarica Közalapítvány kuratóriumának elnöke (2001–2005); a Magyar Könyvtárosok Egyesületének (MKE) elnökségi tagja 1998–2007, alelnöke 2003–2007 között; 2002-től 2011-ig tagja volt az Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ) Bizottságának; 2003 és 2007 között a Magyar Tudományos Akadémia Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) Könyvtárbizottságának; és 2010-től kezdődően pedig a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) Programtanácsának.

Pályafutását jelentős szakmai díjak övezték, melyek közül kiemelkedik a Szabó Ervin-emlékérem (1989), a Széchényi Ferenc-díj (2003), a Pro Universitate Emlékérem (2004),

¹ Ajánló: Mészáros Zoltán, a Nemzeti Közszerzői Egyetem Egyetemi Könyvtár főigazgatója

² Csákány Béla (1932–2022) matematikus, egyetemi tanár, a József Attila tudományegyetem (ma SZTE) rektora 1985 és 1990 között

Szeged Pro Urbe-díja (2005), a Klebelsberg Kuno-díj és a Hungarnet Díj (2007), a Magyar Könyvtárosok Egyesületéért Emlékérem (2010), valamint a Magyar Érdemrend lovagkeresztje (2023).

Mader Béla a Szegedi Tudományegyetem kiemelkedő személyisége, a hazai könyvtárügy elkötelezett szaktekinthelye. Mentora és példaképe volt munkatársainak és egyetemi hallgatóinak, ezen túlmenően eddigi életútja, vezetői habitusa, diplomáciai érzéke, szakmai tudása egyaránt például szolgál a jelen és jövő könyvtárvezetői, könyvtárosai, informatikai szakemberei számára is.

Kosáry Domokos (1913–2007) az MTA rendes tagja, nagy tekintélyű elnöke, Széchenyi-nagydíjas történész, a hazai és a nemzetközi tudományos élet és közélet kiemelkedő személyisége mellőzöttségének időszakában meghatározó egyénisége volt az első önálló Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának, ahol 1952 október 3-tól 1957. őszi letartóztatásáig dolgozott. Kosáry széles látókörének és tájékozottságának köszönhetően előbb könyvtárosként, majd pályázat útján kinevezett igazgatóként elévülhetetlen érdemeket szerzett a Központi Könyvtár szakmai és tudományos munkájának megalapozásában a szakszerű állománygyarapítás, a bibliográfiai és tudományos tevékenység, a széles körű kiadványcsere megszervezése, a külső kapcsolatok kiépítése révén. Kosáry az intézmény tudományos jellegének megerősítésére törekedett. Elhatározása volt, hogy a Központi Könyvtárat az agrártörténeti kutatások bázisává fejleszti. Az Agrártörténeti Munkabizottság, az *Agrártörténeti Szemle Historia Rerum Rusticarum* folyóirat és számos jelentős könyvtári kiadványsorozat elindítása, országos szakmai rendezvények kezdeményezése és megszervezése is nevéhez kötődik. A könyvtár szakmai munkájának magas színvonalát a szélesebb szakmai közvélemény is elismerte. Számos szakember kereste fel Gödöllőt tapasztalatgyűjtés céljából, és 1957. július 12–13-án az Országos Könyvtárügyi Tanács ülésének is a gödöllői Központi Könyvtár adott otthont.

Képek: Kosáry Domokos az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárában munkatársaival és az Országos Könyvtárügyi Tanács résztvevőivel

1. kép: Könyvtári farsangi összejeövetel, 1954 • Kosáry Domokos balról az első

2. kép: A gödöllői kutatószoba teraszán, 1957 • Kosáry Domokos balról a második

3. kép: A gödöllői egyetem főbejáratánál az Országos Könyvtárügyi Tanács résztvevőivel (köztük Berlász Jenő, Csapody Csaba, Haraszthy Gyula, Kovács Máté, Kőhalmi Béla, Sallai István, Sebestyén Géza...), 1957 • Kosáry Domokos jobbról az első

Forrás: A MATE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár Fotótára

Kosáry mindenkor igyekezett kivívni és megőrizni a könyvtár rangját, tekintélyét, s elismertetni a könyvtárosok semmivel nem pótolható szerepét. Meg kell említeni tárgyilagos, reális helyzetrajzait, érvrendszerének belső logikáját, melyek az éves és féléves jelentéseit, egy-egy témakörben írt feljegyzéseit, leveleit, az egyetemi üléseken való hozzászólását jellemezték. Azt tűzte ki célul, hogy a közgyűjtemény „határozott arculatú, gödöllői székhelyű, valóban központi jellegű, tudományos színvonalú, olyan könyvtárrá fejlődjék, mely az egyetemen belül és a többi tudományos könyvtár sorában hiánytalanul be tudja tölteni az őt megillető helyet [...]” – kiemelés 1955. szeptember 10-én kelt tájékoztatójából.

Kosáry Domokos, kamatoztatva átlagon felüli képességeit, a környezetéből kimagasló felkészültségét, nyelvtudását, jelentősen előmozdította a hazai könyvtárügy, ezen belül az agrárkönyvtár fejlődését. Kosáry Domokos Gödöllőn töltött éveit joggal nevezheti az egyetem és annak könyvtára, levéltára a felemelkedés korának, az agrárhistoriográfia pedig dicső fejezetének.

Könyvtárosi tevékenységét egy 2015-ben kiadott forráskiadvány mutatja be a Magyar Agrártudományi Egyetemen alkalmazása alatt keletkezett, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban őrzött iratok feldolgozásával, érintve az Országos Könyvtári Központban az egyetemi könyvtárak előadójaként végzett feladatait is.³

Többször idézzük, mert kiemelkedően fontosnak tartjuk hangoztatni Kosáry egykori munkatársa, Dr. Walleshausen Gyula (1923–2010) megfogalmazását: „Kosáry kiemelkedő tagja volt annak az eredeti hivatásából kiszorított csapatnak [...] akik – a diktatúra afféle tudós rabszolgáiként – a tudomány iránt elkötelezetten mentették, majd gyűjteményekké rendezték a nemzet pusztuló-kallódó szellemi kincseit, s közben megszervezték, s – a történelem fíntoraként – magas szintre emelték a hazai könyvtárügyet.”

Kosáry Domokost 1995-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem (a MATE jogelőd intézménye) díszpolgárrá fogadta. A nevét viselő Könyvtár főbejáratánál emléktábla idézi egyik jelentős, máig érvényes gondolatát: „Az alkalom fel nem ismerésén, a tévedésen, a bizonytalanságon a legjobb szándék sem segít [...] A reális szem, a döntés és határozott cselekvés képessége viszont, akár kockázatvállalás, akár kompromisszum van soron, meg tudja sokszorozni az erőt.” – Kosáry Domokos, 1983.

Kosáry Domokos-díj

A Kosáry Domokos-díj zöld színű háttérrel 235x235 mm nagyságú keretdobozban elhelyezett, egyoldalas, bronzból készült, 97 mm átmérőjű érem, mely Csikai Márta Munkácsy-díjas szobrász alkotása.

³ Kosáry Domokos, az Agrártudományi Egyetem tudományos szervező könyvtárigazgatója : forráskiadvány a Magyar Agrártudományi Egyetemen, Kosáry Domokos alkalmazása alatt keletkezett, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban őrzött iratokból / szerk. Koósné Török Erzsébet, Kissné Bognár Krisztina. – Bevezető tanulmány: Solti László, Koósné Török Erzsébet. – Gödöllő : Szt. István Egy. K., 2015. – 247 p. : ill., részben színes ; 25 cm. – Összefoglalás angol nyelven ISBN 978-963-269-369-9

A díj Alapító Okirata rögzíti az elismerés létrehozását, az adományozás rendjét és feltételeit. A díjat 5 fős Kuratórium gondozza, s javasolja egybehangzó döntését követően évenkénti odaítélésre a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Szenátusának.

Gödöllő, 2024. június 25.

Koósné Török Erzsébet

ny. főigazgató, a Kosáry Domokos-díj Kuratórium elnöke

Katona Adrienn

a Kosáry Domokos-díj Kuratórium titkára, MATE Rektori Kabinet

Molnár Szilvia

könyvtárvezető, MATE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár